

REPUBLIKA SLOVENIJA USTAVNO SODIŠČE

Odklonilno ločeno mnenje sodnika Krivica

I.

Glasoval sem proti prvi (in tretji) točki izreka, ker ne vidim, zakaj naj bi bil izpodbijani odlok v nasprotju z Zakonom o referendumu in ljudski iniciativi (ZRLI). Tudi iz obrazložitve večinske odločbe, s katero se skoraj v celoti lahko strinjam (razen s 15. točko), ni povsem jasno razvidno (ni eksplicirano), v čem naj bi bila neskladnost izpodbijanega odloka z ZRLI. Le implicitno je to povedano z ugotovitvijo v 15. točki, da je ta odlok "določil kot dan razpisa dan, ki je od dneva uveljavitve akta o razpisu odmaknjen vsaj 180 dni". Lahko sicer z zanesljivostjo sklepamo, da po mnenju večine prav to ni v skladu z interpretacijo ZRLI (zlasti 30. ter 19. in 33. člena), podano v točkah 16-18, torej s tam zahtevanim "razumnim sorazmerjem (tega roka) z drugimi roki, določenimi v ZRLI" oziroma s tam določenim praviloma največ 15-dnevnim dopustnim rokom med objavo akta in v njem določenim dnevom razpisa, ki bi smel biti daljši samo, "če obstajajo utemeljeni razlogi tehnične oziroma instrumentalne narave, opisani v 17. točki".

Zakaj naj bi v tem primeru takih "razlogov instrumentalne narave" za podaljšanje tega roka (celo na šest mesecev) ne bilo - čeprav po mojem mnenju obstajajo in to zelo razumni in utemeljeni (o tem v nadaljevanju) - odločba izrecno ne pove. Le v drugem stavku že omenjene 15. točke je to indirektno nakazano s trditvijo, naj bi bil Državni zbor omenjene določbe ZRLI "razumel tako, kot da lahko ta dan določi po lastni presoji, da torej lahko posredno preloži dan izvedbe referenduma za čas, ki se mu zdi primeren".

Ta očitek je v očitnem nasprotju z zgoraj citiranim stališčem v obrazložitvi, po katerem je sporni rok lahko daljši od 15 dni, kadar obstajajo za to "utemeljeni razlogi instrumentalne narave". Če Državni zbor torej (izjemoma, le ob obstoju takih razlogov) sme določiti več kot 15-dnevni rok, je jasno, da o obstoju ali neobstoju takih razlogov in o dolžini roka, ki ga ti razlogi zahtevajo, odloča "po lastni presoji" - kot o vsem, o čemer je pristojen odločati. In ta odločba Ustavnega sodišča mu priznava, da o izjemnem podaljšanju tega 15-dnevnega roka je pristojen odločati, če ugotovi obstoj utemeljenih razlogov.

Seveda je njegova presoja v primeru ustavnega spora podvržena presoji pred Ustavnim sodiščem (kot v tem primeru) - toda Ustavno sodišče bi moralo pri tem povedati, zakaj od Državnega zbora navajani razlogi za podaljšanje roka niso utemeljeni, ne pa da (kot v tem primeru) Državnemu zboru neutemeljeno očita določanje tega roka "po lastni presoji" - s čimer je verjetno mišljeno, a ne povedano: brez utemeljenih razlogov.

Toda Državni zbor je v odgovor na vloženo pobudo zoper svoj odlok poslal gradivo iz postopka sprejemanja tega odloka, iz katerega so ti razlogi dovolj jasno razvidni.

Najprej je že v poročilu matičnega odbora (na katerega predlog je bilo sporno besedilo odloka sprejeto) jasno in razumljivo - in zame tudi povsem sprejemljivo - naveden naslednji razlog za kasneje izglasovano odločitev:

"Neodgovorno bi bilo izvesti referendum, dokler ni z zakonom urejeno vprašanje načina glasovanja in ugotavljanja izida za primer, ko se na isti dan razpiše več konkurenčnih referendumov. To bi namreč vodilo do številnih sporov in različnih tolmačenj referendumskih rezultatov po referendumu. Poleg tega ni nobene realne možnosti, da bi bilo mogoče referendumsko odločitev prenesti v volilno zakonodajo tako hitro, da bi se lahko letošnje volitve izvedle že v skladu z njo. To bi lahko služilo kot podlaga za izpodbijanje legitimnosti volitev in na njih izvoljenega državnega zbora.

Po drugi strani je treba z odlokom o razpisu referenduma preprečiti možnost, da bi se po nepotrebnem zavlačevala izvedba referenduma po opravljenih volitvah. Trimesečni rok po konstituiranju državnega

zboru bi omogočil, da se razčistijo odprta vprašanja glede načina glasovanja in ugotavljanja izida in vgradijo v zakon o referendumu in o ljudski iniciativi.

Opozoriti velja, da rešitev, za katero se zavzema Ustavno sodišče, ni postala sestavni del Zakona o referendumu in o ljudski iniciativi, ker amandma, ki je to rešitev povzemal, ni dobil potrebne podpore. To pomeni, da se bodo razprave o načinu glasovanja in ugotavljanju izida nadaljevale še po razpisu referendumu in morda razrešile šele nekaj dni pred glasovanjem.

Takšno razpisovanje referendumu ne bi izražalo odgovornega odnosa do ugotavljanja ljudske volje in dograjevanja volilnega sistema, pri katerem gre v mnogo čem za ustavno materijo." Iz odgovoru Državnega zbora priloženega magnetograma 49. izredne seje pa povzemam samo nekatere razloge posameznih poslancev iz večine, ki je odločitev kasneje izglasovala, ter sekretarja Sekretariata DZ za zakonodajo in pravna vprašanja:

Dr. Ciril Ribičič: Drugi argument proti temu, da bi na hitro v kratkem roku razpisovali referendum, je v tem, da ni mogoče na korekten način realizirati v volilni zakonodaji ... tiste odločitve, ki bi bila sprejeta na referendumu. Po izračunih ... ostane dobesedno nekaj dni, 3-4 dnevi ostanejo za spremembo volilne zakonodaje, tako da praktično ne bi mogli realizirati referendumske odločitve, kar bi dalo krila vsem tistim, ki bi potem tolmačili, ... da je vprašljiva legitimnost teh volitev itd. ... To je rešitev, ki po eni strani omogoča dograditev zakonodaje in razrešitev vseh odprtih vprašanj, po drugi strani pa preprečuje nepotrebno zavlačevanje, ker točno določi dan, nedeljo, kdaj se referendumu izvedejo, in mislim, da je to prednost te rešitve. Zdi se mi, da bi drugačno ravnanje lahko kazalo zelo neresen, neodgovoren odnos do razpisa referendumu - zaradi tega, ker bi se po referendumu nadaljevali spori ... glede različnih možnih tolmačenj o tem, katera odločitev je bila na referendumu sprejeta in do kakšne mere in katera je zavezujoča za Državni zbor. Zato v poslanski skupini podpiramo odlok. (str. 4 in 5).

Milan Baškovič: ... pač tisti čas, ki mora upoštevati dejanske in po moje tudi pravne okoliščine posameznega primera. ...

Zdaj, ali je ta realni rok en mesec, tri tedne ali tri mesece ... ali so ti roki daljši ali krajši - prav gotovo pa ne smejo biti takšni, da ne bi imeli utemeljitve, da jih ni mogoče braniti ... (str. 12 in 13).

Anton Peršak: ... To je ... očitno zakonodajalec nekako prepustil nekakšni svoji presoji, upajmo, zdravorazumski. K tej zdravorazumski presoji spada pa ravno to - seveda tudi nek logičen, nek razumen rok - ampak spada ravno to, (ali) kdaj je čas za nek referendum primeren. ... je potrebno ta rok določiti v nekem razumnem času, v nekem logičnem času (kot ta predlog odloka sedaj predlaga). (str. 22 in 23).

Sklep: Da, res je, Državni zbor je ta rok določil "po lastni presoji" - toda to pravico mu 17. in 18. točka obrazložitve priznavata, in ga ni določil, kot bi se dalo razumeti iz 15. točke obrazložitve, kar tako, brez argumentov (samovoljno, arbitrarno, poljubno), ampak iz zgoraj navedenih ter razumno utemeljenih razlogov. Če Ustavno sodišče misli, da to niso "utemeljeni razlogi instrumentalne narave" (da naj bodo pred izvedbo teh štirih konkurenčnih referendumov najprej sprejeta oziroma popravljena "pravila igre" - in to v skladu s smernicami iz prejšnje odločbe Ustavnega sodišča - in to najkasneje v 90 dneh po konstituiranju novega Državnega zbora), potem bi moralo pač razložiti, zakaj to niso utemeljeni razlogi - ali pa, zakaj je določeni rok za ta konkretno navedeni "instrumentalni razlog" predolg oziroma ni "v razumnem sorazmerju z drugimi roki ZRLI".

Ta "instrumentalni razlog" (da morajo biti za odločanje, ki je za demokracijo tako pomembno, najprej izdelana ustrezna "pravila igre", preden se ta "igra" izvede), je seveda tako izjemen - kajti v vseh primerljivih demokratičnih državah imajo taka pravila že vnaprej sprejeta - da je tudi "razumno sorazmerje" z drugimi roki prav v tem izjemnem primeru treba presojati ob upoštevanju vsebine tega posebnega "instrumentalnega razloga", torej ob upoštevanju tega, kaj je razumen rok za zakonodajno razrešitev tako strokovno in politično zahtevnega vprašanja, kot je sprejetje razumnih in demokratičnih pravil za izvedbo več kot dveh konkurirajočih si referendumov hkrati.

V svojem ločenem mnenju k prejšnji odločbi Ustavnega sodišča sem podrobno razložil, kakšni problemi se tu odpirajo, katere pomembne dileme je pri tem treba razjasniti oziroma o njih sprejeti take ali drugačne odločitve - in da teh problemov, kolikor je pri nas znano, še nikjer na svetu nimajo zadovoljivo proučenih. Relativno hitro bi bilo najbrž možno pripraviti za uzakonitev le "modificirani bavarski model", kot sem ga sam imenoval v omenjenem ločenem mnenju - toda pred tem bi morali poslanci vendarle imeti čas, da se seznanijo vsaj še z zapletenim modelom single transferable vote (ki ga prejšnja odločba Ustavnega sodišča izrecno priporoča) in da se morda raje odločijo zanj - čeprav bi se jim v tem primeru kaj lahko zgodilo, da jim 90 dni po konstituiranju ne bi zadoščalo za uzakonitev tega zahtevnega in za referendumsko odločanje še nikjer na svetu uporabljenega modela (uporablja se le na Irskem in na Malti za volitve, ne za referendume). Skratka, 90-dnevni rok za zadostitev temu "instrumentalnemu razlogu" gotovo ni nerazumen rok, je prej kratek kot dolg.

Če bi se z izvedbo referendumov mudilo, da bi še ujeli čas, ko bi bilo možno referendumsko izbrani volilni sistem "preliti" v zakon, potem bi bil seveda tudi 90-dnevni rok lahko predolg.

Toda v začetku avgusta, ko je bil izpodbijani odlok sprejet, je bilo za to že zdavnaj prepozno. To indirektno, a povsem jasno sledi tudi iz te odločbe, ki je končno vendarle priznala (v 17. točki), da v obdobju počitnic ni mogoča "racionalna in ekonomična izvedba referenduma" in da je prav to lahko tudi eden od "utemeljenih instrumentalnih razlogov" za preložitev dneva glasovanja o referendumih. "Racionalna izvedba referenduma" (ki v avgustovskem počitniškem času torej ni možna) namreč ni samo izvedba samega glasovanja na neko nedeljo zunaj počitniškega časa, ampak prav tako tudi izvedba "predreferendumske kampanje" - torej mora tudi 30-45-dnevni rok za to kampanjo pasti v normalen (nepočitniški) čas, ne pa npr. v avgust, ko so na dopustu tako politiki, ki naj bi ljudem razlagali, kaj pomenijo njihovi referendumski predlogi, kot tudi tisti, ki naj bi to poslušali.

Zakaj ni bil realen in sprejemljiv predlog iz tu obravnavane pobude, naj bi bil referendum 30. avgusta razpisan za 29. september, je pa tudi jasno že na prvi pogled: ker bi bilo po razglasitvi rezultatov referenduma (če časa za možne sodne spore o tem niti ne upoštevamo) le še nekaj dni do 8. oktobra kot zadnjega možnega datuma za razpis volitev. Argument, da je Državni zbor bil sposoben referendumski zakon popraviti na izrednem zasedanju v eni sami noči, je ničev: tam je šlo za povsem preprosto spremembo treh členov (pa še te, sprejete v naglici, je Ustavno sodišče potem proglasilo za protiustavne) - pri volilni zakonodaji pa gre za najmanj dva obsežna ter strokovno in politično izredno zahtevna zakona, od katerih je enega možno sprejeti le z izredno težko dosegljivo dvotretjinsko večino, kar zahteva poprej dolgotrajna medstrankarska pogajanja, iskanje kompromisov (ki morajo biti ne le politično, ampak tudi strokovno oziroma ustavnopravno sprejemljivi) itd. itd.

Iz vseh navedenih razlogov je torej jasno, da je - brž ko smiselna (racionalna) izvedba teh referendumov pred volitvami ni bila več mogoča - tudi razumnost rokov za njihovo izvedbo treba presojati bistveno drugače kot v obdobju, ko je racionalno izvedbo še mogoče zagotoviti (recimo, praviloma vsaj eno leto pred volitvami). Ko to ni več mogoče (in vsaj avgusta tudi po stališčih te odločbe gotovo ni bilo več mogoče), ni več prav nobenega razumnega razloga za hitenje - češ, tudi tu bi bil dopusten kvečjemu 15-dnevni odlog razpisa, večmesečni odlog pa nikakor ne. Prej nasprotno: celo če poslanci ne bi nujno potrebovali vsaj tistih 90 dni za uzakonitev "pravil igre" (ker bi zakon, recimo, taka pravila že vseboval), bi bilo povsem nerazumno npr. že mesec dni po splošnih volitvah izvesti še (splošno) referendumsko glasovanje o izbiri bodočega volilnega sistema, ki se bo uporabil šele čez štiri leta (ali morda čez dve leti za lokalne volitve). Pobudniki v tej zadevi so v 9. točki svoje pobude celo sami navedli razloge, iz katerih, če le malo razmislimo, logično sledi, da bi (prezgodnja) izvedba takih referendumov po letošnjih volitvah (kakor tudi hkrati z njimi) lahko bila celo "kontraproduktivna" - glede na to, da je Državni zbor, kakorkoli je že vezan na izide referendumov, nanje po 25. členu ZRLI vezan samo eno leto. Če mu torej referendumsko izbranega volilnega sistema v enem letu ne bi uspelo sprejeti z dvotretjinsko večino, ki jo Ustava za ta zakon zahteva, ga najbrž tudi kasneje ne bi sprejel, saj bi po enem letu vsaj njegova pravna vezanost na izid referenduma celo prenehala.

Tako vsaj določa sedanji 25. člen ZRLI, ki ga je g. Vane Gošnik s pobudo izpodbijal že marca letos, pa se Ustavnemu sodišču ob nobeni od številnih letošnjih referendumskih zadev ni zdelo potrebno, da bi tudi o tem vprašanju odločalo hkrati z njimi.

Mislim, da zato ne, ker bi se potem težko izognilo tudi odločanju o ustavnosti celotnega koncepta našega referendumskega zakona, torej "jugoslovansko-slovenskega izuma" predhodnega in naknadnega referendumoma - namesto v svetu poznanih in v praksi potrjenih oblik pravega, resničnega zakonodajnega referendumoma, ki daje kot svoj rezultat z ljudsko voljo dokončno sprejete zakone, ne pa zgolj nekakšne smernice zakonodajalcu, kakšen zakon naj šele on sprejme. Stališča, da je tak naš "predhodni" referendum v skladu s 3. členom Ustave, ki ljudstvu obljublja neposredno izvrševanje oblasti, in z 90. členom Ustave, ki obljublja zakonodajni referendum, strokovno preprosto ni mogoče braniti. Ljudstvo namreč v moderni državi od treh vej oblasti lahko neposredno izvršuje samo zakonodajno oblast (izvršilne in sodne ne more, ker npr. ostrakizma v današnjih državah ni več) - zakonodajno oblast pa lahko neposredno izvršuje samo tako, da zakone sprejema, in ne tako, da daje zakonodajalcu smernice, kakšne zakone naj on sprejme. Slednje je kvečjemu posredno izvrševanje zakonodajne oblasti - oziroma (zaradi ustavnopravne nemožnosti prisiliti zakonodajalca, da bo referendumski izid ne glede na voljo poslancev vgrajen v zakon) to niti posredno izvrševanje oblasti ni, ampak gre le za močnejšo obliko vplivanja na zakonodajalca.

To svoje znano stališče sem tudi tu ponovil zato, ker je bila ob tokratnem odločanju spet priložnost, da bi problem zagrabili pri korenu: zadržati bi morali izvrševanje referendumov, dokler ne odločimo o ustavnosti 25. in vseh drugih členov ZRLI, torej o še mnogo pomembnejših "pravilih igre" kot so tista o izračunavanju referendumskih izidov, kajti kaj nam pomaga vedeti, kdo je na referendumu zmagal, če si - grobo rečeno - ljudstvo to "zmago" lahko zatakne za klobuk; ustavno obljubljene neposredne zakonodajne moči mu namreč referendumski zakon ne daje, Ustavno sodišče pa ta grobi poseg v temeljna oblastna razmerja pri nas mirno gleda in ne reče nič. Ves letošnji referendumski "vihar v kozarcu vode" zato ne le za te, ampak tudi za naslednje volitve volilnega sistema najbrž ne bo spremenil. Nekateri komentatorji so že ob marčnem začetku tega "viharja" zatrjevali, da njegov glavni namen tako in tako ni sprememba volilnega sistema (ki je realno že takrat ni bilo mogoče pričakovati), ampak pridobivanje volilnih glasov za te volitve. Ustavno sodišče je s svojimi parcialnimi intervencijami in z odklanjanjem radikalnega posega v bistvo problema trajanje tega brezplodnega "viharja" samo podaljševalo. Na vprašanje, ali sta imela od takega ravnanja korist ljudstvo in njegova ustavno obljubljeni neposredna zakonodajna moč - ali pa kdo drug, odgovor po mojem mnenju ni težak.

II.

Kakšna bi bila po mojem mnenju prava, radikalna rešitev nastalih zapletov, sem (ne prvič) povedal zgoraj. Toda tudi, če izhajamo iz (nesprejemljive) predpostavke Ustavnega sodišča o konceptualni skladnosti ZRLI z Ustavo, je ta odločba zgrešena.

Zakaj tudi po kriterijih za presojo dopustnosti daljše premaknitve dneva razpisa, postavljenih v točkah 16-18 obrazložitve, izpodbijani odlok ni nezakonit, sem prikazal že zgoraj. Druga točka, kjer se z odločbo ne strinjam, pa je njeno "priporočilo", naj bi se referendum izvedli hkrati z volitvami, češ da bi to ustrezalo "pravnim načelom racionalnosti in ekonomičnosti". Mimogrede: dalo bi se najti precej odločb tega Ustavnega sodišča, v katerih so kriteriji ekonomičnosti in smotrnosti (primernosti) obravnavani kot nepravni (ali vsaj ne ustavnopravni) kriteriji - tokrat pa je bil uporabljen malo drugačen pristop. A bistvo seveda ni v tem.

In, da ne bo nesporazuma, naj takoj povem: brž ko je bil večmesečni odlog referendumov (sprejet z namenom, da bi se prej sprejela ustrežnejša zakonska "pravila igre") razveljavljen kot nezakonit, čeprav brez argumentacije, zakaj tak odlog ni utemeljen, se tudi meni ne bi zdelo smiselno, če bi potem ta ista odločba "priporočala" npr. le skrajšanje odloga npr. od 90 na 30 dni po konstituiranju novega parlamenta - ali celo izvedbo referendumov že kakšen mesec ali dva po volitvah. S tega vidika je potem gotovo bolj smotno izvesti te referendume (če so nam "pravila igre" zanje tako malo pomembna) hkrati z volitvami, saj s tem država prihrani težke milijone - če seveda ob tem ponovno zanemarimo, da je presoja po kriterijih smotrnosti stvar parlamenta, ki za to tudi nosi odgovornost pred volilci, in ne ustavnega sodišča. V nadaljevanju zato svoje načelne pomisleke zoper hkratno izvedbo volitev in kar štirih referendumov o volilnem sistemu navajam ne v smislu izolirane kritike zgolj tega elementa obrazložitve, ampak kot dodaten argument, zakaj bi bilo po tem, ko pravočasen razpis referendumov pred volitvami ni bil več možen (in to že aprila ni več bil), mnogo bolje izvesti te referendume šele več mesecev po volitvah, ne pa takoj po volitvah ali celo hkrati z njimi - in, če se

Ustavno sodišče že spušča v "priporočanje" česar koli, priporočiti prav to, ne pa izvedbo takih referendumov hkrati z volitvami.

Najprej zato, ker s slednjim referendumsko odločanje nujno izgublja svoj samostojni, od volitev drugačni namen, pomen in smisel in se spreminja (celo deformira) v sredstvo predvolilne propagande (še zlasti sedaj, ko prava predvolilna kampanja vsaj za silo je zakonsko urejena, "predreferendumska" pa ne). Drugače je v Ameriki, kjer imajo referendume vedno in obvezno samo hkrati z volitvami in so tega navajeni - čeprav je tam referendume poleg drugega razvrednotila tudi "inflacija" (ob volitvah je hkrati še 20, 30, tudi 50 referendumov). V Italiji, kjer so imeli v nekaterih letih tudi skoraj "ameriško" poplavo referendumov, pa so vsi referendumi hkrati vedno le enkrat letno (med 15. aprilom in 15. junijem), v volilnem letu in še nekaj mesecev za tem pa so sploh prepovedani - vsi, ne le taki o volilnem sistemu. Vprašanje, ali je ustavnopravno dopustna hkratna izvedba volitev in referendumov, je torej očitno pomembno ustavnopravno vprašanje, na katero so možni zelo različni odgovori. Če naša ustava o tem molči, to sicer pomeni, da hkratna izvedba volitev in referendumov pri nas ni že vnaprej ustavno prepovedana, ne pomeni pa, da taka hkratna izvedba ne bi mogla biti v posameznem konkretnem primeru ustavnopravno neprimerna ali celo nedopustna - takrat namreč, kadar bi taka hkratna izvedba preveč ogrozila druge pomembne ustavne vrednote. Taki pomembni ustavni vrednoti, ki ju hkratna izvedba volitev in referenduma (zlasti še takega o izbiri med štirimi oziroma petimi volilnimi sistemi) po mojem mnenju lahko hudo ogrozi, sta kar dve: "transparentnost" (razvidnost, preglednost, razumljivost itd.) tako volilnega kot tudi referendumskega odločanja - kot dveh najbolj temeljnih in hkrati za vse motnje najbolj občutljivih instrumentov sodobne demokracije.

V nekem smislu bi lahko rekli, da hkratna izvedba volitev in referendumov (še zlasti takih, torej o volilnem sistemu) bolj ali manj "deformirata" tako volilni kot tudi referendumski izid. Za možno tovrstno "deformiranje" volilnega rezultata bi sicer težko rekli, da je to res deformiranje: če bi npr. več volilcev kot sicer glasovalo za stranko, ki predlaga ljudem najlažje razumljivi večinski volilni sistem, ni to v bistvu prav nič narobe: zagovarjanje takega ali drugačnega volilnega sistema je pač eden od legitimnih kriterijev, po katerih se volilci lahko odločajo za podporo tej ali oni stranki. Kvečjemu bi lahko govorili o pravem deformiranju volilnega rezultata v tolikšni (torej najbrž majhni) meri, kolikor hkratnost volilnega in referendumskega odločanja pritegne k stranki, ki zagovarja najbolj "popularno" varianto volilnega sistema, več volilcev, kot bi jih pritegnilo zgolj to, da bi ta stranka ta sistem tudi v predvolilni kampanji zagovarjala, toda referendumsko bi se pa o tem odločalo kdaj kasneje. Ali, nekoliko bolj "učeno" povedano: pomen ali "ponder" teme "volilni sistem" se v volilnem odločanju volilcev za stranke gotovo nekoliko poveča, če se hkrati z volitvami tudi referendumsko glasuje o teh volilnih sistemih. V "normalni" volilni kampanji je teža te teme najbrž nekoliko manjša.

Do pravega deformiranja pa bi prav gotovo prišlo pri referendumskih izidih: določen del volilcev drugih strank (ni pa jasno, kako velik) bo gotovo dal svoj glas ne le svoji stranki, ampak tudi "njenemu" referendumskemu predlogu, pa čeprav bi ob časovni in siceršnji večji ločenosti tega glasovanja raje glasoval za drugačen volilni sistem, kot ga sedaj podpira njegova stranka. Če bi (jaz) tu rezoniral zgolj kot nasprotnik večinskega sistema (ki ga v naših sedanjih razmerah štejem za ustavno nedopustnega), bi torej lahko celo "navijal" za izvedbo referendumov hkrati z volitvami, kajti tu so šanse večinskega sistema za zmago najbrž manjše kot pri kasnejšem odločanju. Toda skušam ostati zvest stališču, naj bodo vsa ljudska glasovanja izvedena v času in v okoliščinah, ki bodo dali čimbolj realne (pravi ljudski volji ustrezne, čim manj popačene) rezultate - naj se torej vsaj taki referendumi ne izvajajo hkrati z volitvami (če bi že kdaj kasneje novi referendumski zakon pri nas grozečo poplavo stroškov za referendume skušal omejiti ne na italijanski način, torej z referendumi le enkrat na leto, toda ne hkrati z volitvami ali celo nikoli v volilnem letu, ampak na ameriški način, torej z izvajanjem referendumov hkrati z volitvami).

III.

Da ne bo nesporazuma, moram na koncu tega ločenega mnenja precizirati še nekaj - v bistvu zgolj še enkrat poudariti neko mimogrede že povedano misel, da se ne bi izgubila med dosedanjim obsežnim navajanjem odločbi nasprotujočih argumentov: s kriteriji za presojo ustavne dopustnosti krajšega odlaganja dneva razpisa in s tem dneva izvedbe referenduma, podanimi v točkah 16-18 te odločbe, se v bistvu v celoti strinjam. Le v 17. točki je preozko razumljen namen določbe 30. člena ZRLI, ki omogoča določitev posebnega "dneva razpisa", kasnejšega od dneva uveljavitve odloka o razpisu.

Njen namen namreč ni le v tam navedenih razlogih "instrumentalne oziroma tehnične narave", ampak lahko tudi v tem (odvisno od konkretnega primera), da se npr. nasprotnikom nenadoma, brez vnaprejšnjih napovedi vloženega referendumskega predloga omogoči ustrezen čas za pripravo njihovih argumentov proti takemu predlogu, pa tudi za organizacijske priprave zagovornikov in nasprotnikov referendumu na začetek "predreferendumske kampanje", da bi potem v tistih 30-45 dneh, ki so prav temu namenjeni, eni in drugi lahko nastopili enakopravno oziroma z enakimi možnostmi. Enakost možnosti (Chancengleichheit po ustaljeni nemški ustavnopravni terminologiji) bi namreč pri referendumih morala imeti enak pomen in enako težo kot pri volitvah - če ta enakost ne bi bila zagotovljena, bi bil to lahko tudi razlog za izpodbijanje veljavnosti referendumskega izida.

S to edino korekturo se torej s kriteriji iz točk 16-18 v celoti strinjam. Strinjam se torej tudi s kriterijem, da mora biti morebitna preložitve "dneva razpisa" na dan, ki je kasnejši od dneva uveljavitve akta o razpisu, v razumnem sorazmerju z drugimi roki ZRLI, in da seštevek tega roka in običajnega vakacijskega roka praviloma ne bi smel presegati 15 dni - razen če obstajajo že citirani "utemeljeni razlogi tehnične oziroma instrumentalne narave". Z odločbo se torej ne strinjam "samo" v tem, da sam štejem, da je v tem specifičnem primeru tu nastali "instrumentalni razlog" (potreba po poprejšnji uzakonitvi "pravil igre") tako specifičen, da nujno zahteva pač precej daljši čas od 15 dni, in da zato ob upoštevanju dejstva, da bodo naslednje volitve šele čez nekaj let, podaljšanje tega roka - seveda samo v takem povsem izjemnem primeru, ko je bil vmes še zaradi dopustov neuporabni avgust ter zaradi volitev neuporabni september, oktober in november - od običajno dopustnih 15 dni celo na šest ali sedem mesecev ostaja tudi "v razumnem sorazmerju z drugimi roki", predvsem pa očitno utemeljeno z nujnimi razlogi "instrumentalne narave".

Drugače povedano: raztegnitev tega roka od običajno dopustnih največ 15 dni kar na več mesecev bo praviloma (skoraj vedno) očitna in groba zloraba zakonskih določb 30. člena ZRLI - razen če bi se še kdaj pojavil tako izjemen razlog "instrumentalne narave" kot tokrat, kar pa je malo verjetno (če izvzamemo možnost naravnih nesreč večjega obsega, s katerimi pa je v pravnem redu tudi treba računati in jih ustavnopravni institut izrednega stanja vsaj praviloma ne pokriva).

Sodnik
Matevž Krivic